

BUITENSCHOOLSE KINDEROPVANG IN GENT EN MECHELEN

KIJK OP TWEE BEHOEFTEONDERZOEKEN

BIE NIELANDT

Sinds het ontstaan van specifieke voorzieningen voor buitenschoolse opvang, begin jaren negentig, blijft deze opvang een maatschappelijk actueel thema. Sedert het Vlaams uitvoeringsbesluit van juni 1997 is de beleidsplanning rond buitenschoolse opvang sterk gedecentraliseerd. Wie is de gebruiker? Is er een verband tussen beroepsactiviteit en de nood aan opvang en wat zijn de eventuele sociale determinanten? Op basis van de bevindingen van twee recent uitgevoerde behoefteonderzoeken, in Gent en Mechelen, zoeken we een antwoord op deze vragen en geven we een stand van zaken.

In het begin van de jaren negentig werd de maatschappelijke behoefte aan buitenschoolse kinderopvang dusdanig groot, dat er naast de opvang door grootouders, kennissen en familie (of het zogenaamde informele circuit) en de voor- en naschoolse opvang in scholen, overal in Vlaanderen (eerst in Limburg, daarna ook elders) specifieke initiatieven ontstonden. Zij kregen hun personeel gefinancierd via tewerkstellingsprotocollen met de Vlaamse minister van Tewerkstelling. Die bepaalden o.a. dat de oprichting gebaseerd moest zijn op lokaal overleg, dat de opvang buiten de scholen moest plaatsvinden en dat ze kwaliteitsvol moest zijn. Zoals in welzijnsland vaker het geval is, kwam de Vlaamse regelgeving rond buitenschoolse opvang er pas nadat deze spontane initiatieven aandrongen op een structurele regeling, aangezien zij werkten in een beleidsvacuüm. De regelgeving van juni 1997 neemt de initiatieven buitenschoolse opvang (IBO's) op in een kader van een erkenning door *Kind en Gezin*; de nieuwe reglementering is niet exclusief gericht op

Bie Nielandt: licentiaat in de klinische en ontwikkelingspsychologie. Van 1991 tot 1997 provinciaal coördinator buitenschoolse opvang in Limburg. Sinds 1997 stafmedewerker bij het Sociaal Economisch Instituut (SEIN) van het Limburgs Universitair Centrum. SEIN is een interdisciplinair onderzoeksinstituut, gericht op beleidsondersteunend onderzoek. Het zwaartepunt ligt op sociale en sociaal-economische onderwerpen. Daarnaast organiseert SEIN ook opleidingen voor specifieke doelgroepen.

IBO's, maar heeft als uitgangspunt een meersporenbeleid: de bestaande initiatieven verder zetten en diverse vormen van opvang (waaronder die in scholen) verder uitbouwen.

BEHOEFTE AAN BUITENSCHOOELSE OPVANG

Zoals reeds gezegd, werd van bij de beginfase van hun ontstaan de oprichting van een IBO gekoppeld aan een planmatige aanpak op gemeentelijk vlak. Deze principes van lokaal overleg, behoefteonderzoek en beleidsplan - als grondslag voor het kunnen oprichten van een IBO - zijn in de regelgeving behouden.

In het desbetreffend besluit van de Vlaamse regering wordt de beleidsplanning rond buitenschoolse opvang gedecentraliseerd. Het is het lokaal overleg, waar alle betrokkenen en actoren aan deelnemen, dat voor de gemeente een beleidsplan moet opstellen. Daarin wordt, voor een periode van drie jaar, het bestaande aanbod doorgelicht, worden de behoeften ingeschat en de maatregelen geformuleerd om op korte en langere termijn kwantitatief en kwalitatief in de behoeften te voorzien. Pas als uit het beleidsplan blijkt dat een IBO een passend antwoord is op de plaatselijke opvangbehoeften, komt het in aanmerking voor erkenning. Uit een overzicht van *Kind en Gezin* blijkt dat in juni 1999 reeds drievierde van de gemeenten het lokaal overleg opstartten en dat in bijna de helft van de gemeenten de beleidsplannen afgewerkt zijn.

In veel van dergelijke plannen gebeurt het inventariseren van het bestaande en het bepalen van de behoeften aan de hand van dezelfde gegevens. Dit betekent met andere woorden dat de behoeften omschreven worden, vertrekkend van het feitelijk gebruik van opvang. In gemeenten met nog weinig aanbod is dit natuurlijk veel moeilijker: daar wordt niet het feitelijk gebruik, maar worden andere administratieve gegevens aangewend, zoals het aantal kinderen dat er school loopt. Dit geeft een rudimentair beeld van de behoeften, maar de mechanismen of determinanten achter het gebruik blijven onbekend. Daarbij komt dat in kleinere gemeenten een inschatting van de behoeften op basis van administratieve gegevens nog te overzien is, maar voor grotere gemeenten en steden is het praktisch onmogelijk om op basis dáárvan het reële potentieel van vraag en aanbod af te leiden. Hiervoor is méér dan registratie nodig; in verschillende van deze gemeenten besliste het lokaal overleg dan ook tot een behoefte- of marktonderzoek. Vermits er nog geen prototype is van dergelijk onderzoek op lokaal niveau, rijzen daarbij vragen van methodologische aard. Tevens wordt, door het ontbreken van een eenvormige manier van gegevensverzameling in de verschillende gemeenten, de vergelijkbaarheid bemoeilijkt.

BEHOEFTEONDERZOEKEN IN MECHELEN EN GENT

Vanuit het belang van een kwalitatief beleidsplan en het goed inschatten van de noden, beslisten het lokaal overleg van de stad Mechelen en van de stad Gent tot het laten uitvoeren van een representatief behoefteonderzoek buitenschoolse opvang. In beide gevallen gebeurde dat door het Sociaal Economisch Instituut (SEIN) van het Limburgs Universitair Centrum, onder promotorschap van prof. dr. Mieke Van Haegendoren en onder wetenschappelijke leiding van Greet Verreydt.

In Mechelen koos het lokaal overleg ervoor om niet te werken met een steekproef, maar om de verdeling van de vragenlijsten te organiseren via de scholen. In de basisscholen kreeg iedere oudste - schoolgaand kind uit elk gezin een vragenlijst mee. T.a.v. de ouders was er de uitdrukkelijke boodschap dat er maar één formulier per gezin diende ingevuld. De operatie verliep, dankzij de inzet van de schooldirecties, bijzonder vlot. Er was een globale respons van 46%. Die werd tevens gecontroleerd op het niveau van elke school afzonderlijk en t.a.v. de verschillende netten. In totaal werden 2.653 vragenlijsten verwerkt.

Het lokaal overleg in Gent besliste tot een postenquête bij een representatieve steekproef van gezinnen met kinderen tussen 2,5 en 12 jaar. De uiteindelijke toevalstrekking (elk n-de gezin) gebeurde door de dienst bevolking van de stad en leverde in totaal 6.433 adresgegevens op. Die waren geordend per stadsdeel, zodat op de verzonden vragenlijsten het stadsdeel kon voorgedrukt worden. Zowel voor de controle als voor de verwerking was dit belangrijk. Met 1.989 teruggestuurde enquêtes, waarvan 1.985 bruikbaar voor verwerking, werd een globale respons behaald van 31%. In alle stadsdelen was de respons hoger dan 20%.

Dit artikel gaat niet in afzonderlijk op deze twee onderzoeken. Daarom worden niet de exacte cijfers en procenten, maar wel de globale bevindingen toegelicht. Daar het om steekproeven gaat - weliswaar vrij uitgebreide - uit slechts twee steden, kunnen we geen algemene besluiten trekken. Uit de resultaten komen wel enkele opmerkelijke vaststellingen naar voren, die in verder onderzoek op ruimere geldigheid kunnen getoetst worden.

GEBRUIK: SOCIAAL GEDIFFERENTIEERD

Het ligt voor de hand - en dat spreekt ook uit de cijfers - dat een heel belangrijke variabele voor het al dan niet gebruikmaken van opvang de beroepsactiviteit van de ouders is. Tweeverdieners en beroepsactieve eenoudergezinnen, die voor de leesbaarheid van de tekst vanaf nu *beroepsactieve gezinnen* genoemd worden (in tegenstelling met de gezinnen waar slechts één partner werkt of de alleenstaande ouder niet beroepsactief is), zijn overduidelijk de belangrijkste gebruikers van opvang. Met 'opvang' worden hier formele én informele opvangmogelijkheden bedoeld. Het aantal gebruikers ligt bij beroepsactieve gezinnen haast vier maal zo hoog als bij de gezinnen waar niet beide ouders of de alleenstaande gaan werken. Dit geldt voor alle tijdstippen: voor- en naschools, woensdagnamiddag, schoolvrije en vakantiedagen en de zomervakantie. Toch gebruikt nog bijna één op vijf van de niet beroepsactieve gezinnen opvang. De redenen hiervoor zijn verscheiden en illustreren dat er heel wat situaties zijn waarin er nood is aan opvang. Binnen deze groep niet-tweeverdieners zijn het wel overwegend de niet beroepsactieve eenoudergezinnen die op opvang een beroep doen. Het aantal gebruikers is bij hen significant hoger dan het aantal in gezinnen waar de niet

Ook bij kinderopvang speelt het Mattheuseffect: gezinnen uit lagere sociale klassen maken er minder gebruik van.

beroepsactieve ouder een partner heeft. Dit lijkt vanzelfsprekend, maar het verschil komt niet naar voren bij beroepsactieve gezinnen. Het aantal gebruikers bij beroepsactieve eenoudergezinnen is met andere woorden niet hoger dan het aantal bij gezinnen met twee werkende partners.

Het feit dat het gezinstype bij beroepsactieve gezinnen geen determinant is voor het al dan niet gebruik maken van opvang, betekent niet dat het niet bepalend is voor de aard van de behoefte en de mate waarin opvang gebruikt wordt. Integendeel. Uit de resultaten blijkt dat beroepsactieve alleenstaanden méér dagen en uren een beroep doen op opvang. Een voorbeeld uit de zomervakantie toont dit aan. Wijl één op vier van de tweeverdieners meer dan zes weken vakantieopvang gebruikt, loopt dit bij de werkende eenoudergezinnen op tot één op drie. Opmerkelijk hierbij is dat er nochtans geen verschil in gebruik is van formele versus informele opvanginstanties. Daar hun familienetwerk doorgaans smaller is dan dat van twee-oudergezinnen zou men kunnen verwachten dat eenoudergezinnen meer aangewezen zijn op het formele circuit. In onze onderzoeken werd dit echter niet bevestigd.

MATTHEUSEFFECT

Vroeger reeds werd gewezen op het Mattheuseffect in de kinderdagopvang: gezinnen uit de lagere sociale klassen maken er minder gebruik van. We vonden ook een verband tussen het gebruik en de variabelen gezinsinkomen en opleidingsniveau van de ouders. Het blijkt dat het aantal gezinnen dat gebruik maakt van opvang stijgt naarmate ook het netto gezinsinkomen toeneemt. Nader toezien wijst echter uit dat dit verschil voor het grootste deel verklaard wordt door het verschil tussen twee- en niet-tweeverdienersgezinnen. Het is niet meer significant van zodra deze derde variabele gecombineerd werd met de vorige twee. Het gebruik wordt dus niet bepaald door het inkomen, maar door de (graad van de) beroepsactiviteit van de ouders. Hierbij weten we natuurlijk niet in welke mate een lager gebruik oorzaak of gevolg is van een lagere beroeps participatie.

Hetzelfde geldt voor het verband met het opleidingsniveau. Hoe hoger dit laatste, hoe hoger het gebruik, maar ook dit verschil is te verklaren doordat hoger geschoolde ouders ook in grotere mate beroepsactief zijn. Een zelfde verband merken we bij de identificatievariabele etnische afkomst. Migrantengezinnen gebruiken significant minder opvang dan autochtone gezinnen, maar ook dit verschil verdwijnt na controle op het al of niet beroepsactief zijn van beide partners of de alleenstaande ouder. Dit betekent dat niet het migrant zijn bepalend is voor het lager gebruik, maar wel het feit dat de migrantengezinnen in mindere mate beroepsactief zijn.

KINDEREN HEBBEN LANGE WERKDAG

In het Gentse onderzoek werd gevraagd naar het begin- en einduur van respectievelijk ochtend- en avondopvang op schooldagen. Hoelang verblijven kinderen, wier ouders werken, in de opvang? Het resultaat is opmerkelijk. In meer dan de helft van de gezinnen die zowel ochtend- als avondopvang nodig hebben, is het kind in totaal meer dan tien uur van huis. Voegt men daar de gemiddelde verplaatsingstijd van

de woning naar de opvang en omgekeerd aan toe, dan zijn heel wat kinderen langer van huis weg dan de duur van een gewone werkdag. Dit wijst op de maatschappelijke realiteit waarbij de socialisatie van kinderen meer en meer een gedeelde zaak is van ouders, primaire netwerken en externe voorzieningen. Dit wijst tevens op de noodzaak om kinderopvang op te vatten als een maatschappelijke basisvoorziening waar gezinnen met kinderen recht op hebben en die absoluut kwaliteitsvol moet zijn.

WERKEN AAN (MEER) KWALITEIT

In Vlaanderen, zowel in literatuur als in onderzoek, gaat heel wat aandacht uit naar de organisatorische en pedagogische kwaliteit van opvang. Dit heeft de recente ontwikkelingen rond buitenschoolse opvang zeker beïnvloed. Voorafgaand aan de Vlaamse reglementering was er de oprichting van de Vlaamse kwaliteitscommissie, die een regelgeving moest uitwerken voor de IBO's. Het element 'kwaliteit' is er dan ook sterk in geïntegreerd. Naast specifieke criteria voor de erkende voorzieningen is er het kwaliteitscharter, dat kan beschouwd worden als een minimale kwaliteitsnorm die in elke opvangsituatie dient nagestreefd. Ook het Europees Netwerk 'Kinderopvang en andere maatregelen om beroeps- en gezinstaken te combineren' heeft uitdrukkelijk gewerkt rond de kwaliteitszorg en -controle van diensten en voorzieningen. In hoeverre al deze inzichten de komende jaren ook daadwerkelijk zullen doorgevoerd worden, is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle betrokken partners en partijen.

VOOR GEZINNEN ZIJN DE PROBLEMEN NOG NIET OPGELOST

De onderzoeken peilden niet enkel naar het feitelijk gebruik van kinderopvang, maar ook naar de moeilijkheden die gezinnen terzake ervaren. Zo krijgen we een zicht op de spanning tussen behoefte en feitelijk gebruik. Het aandeel gezinnen dat zegt geen moeilijkheden te hebben omdat ze nooit opvang nodig hebben, is kleiner dan het aandeel dat opgeeft nooit gebruik te maken van opvang. Een van de verklaringen hiervoor is, dat bepaalde gezinnen geen gebruik maken van de buitenschoolse opvang, maar toch opvang behoeven op ogenblikken dat het aanbod weinig of niet beschikbaar is, zoals gelegenheidsopvang, opvang 's nachts en in het weekend. Als we de groep gezinnen die beweert nooit opvang nodig te hebben - ongeveer één op vijf in de steekproef - buiten beschouwing laten, dan heeft één op twee gezinnen problemen met opvang. Zoals te verwachten was, is het relatief aandeel gezinnen met moeilijkheden significant groter bij deze die beroepsactief zijn.

Probleem nummer één bij opvang is de ziekte van een kind, gevolgd door opvang tijdens schoolvakanties en facultatieve vakantiedagen.

In beide onderzoeken is het probleem nummer één de ziekte van een kind, gevolgd door opvang tijdens schoolvakanties en facultatieve vakantiedagen. Ook met avond-

opvang na 18 uur zit een kwart van de gezinnen in de knoei. Dat het hier hoofdzakelijk naschoolse opvangproblemen en geen gelegenheidsopvang voor een avondje uit betreft, blijkt uit het feit dat het voor 90% om beroepsactieve gezinnen gaat.

Is er een verband tussen het signaleren van moeilijkheden en sociale indicatoren? Het meest significante verband dat wij vonden, is dat met gezinstype. Het aandeel gezinnen met moeilijkheden is bij de eenoudergezinnen relatief veel hoger dan bij de gezinnen in het algemeen. Net zoals we vaststelden bij het feitelijk gebruik van opvang, blijft ook hier dit verschil alleen gehandhaafd bij de groep niet-tweeverdieners. Dit betekent dat werkende alleenstaanden niet significant méér problemen hebben dan gezinnen waar beide partners uit werken gaan. In vergelijking daarentegen met gezinnen waar slechts één partner werkt, hebben niet-werkende alleenstaanden wél meer moeilijkheden.

ARBEID EN BUTTENSCHOOLSE OPVANG

Het verband tussen beroepsactiviteit en de behoefte aan buitenschoolse opvang is sterk. Om die reden onderzochten we enkele kenmerken van de arbeidssituatie van de gezinnen. We hadden het vermoeden dat al of niet voltijds werk, al of niet regelmatige werkdagen en -uren en een lager of hoger beroepsniveau, bepalend zijn voor de mate waarin gezinnen opvang gebruiken. Dit vermoeden werd door de cijfers niet bevestigd. Gezinnen waarin beide partners of de alleenstaande voltijds werken zijn proportioneel geen grotere groep gebruikers dan deze met andere werkregimes. Wat het gebruik van opvang betreft, vonden we evenmin een verschil voor gezinnen waarin beide partners of de alleenstaande al of niet op onregelmatige dagen en uren werken. Ook het beroepsniveau (lager of hoger) differentieert niet in de mate waarin opvang gebruikt wordt. We vonden wel een verschil in gebruik tussen gezinnen waarin beide partners of de alleenstaande als werknemer in de private sector aan de slag zijn en de andere. Met deze laatste wordt bedoeld het geheel van zelfstandige statuten, werknemers in de openbare sector en in het onderwijs. Ook na controle voor het al dan niet deeltijds werken van een van beide partners, is het aantal gezinnen dat opvang gebruikt bij werknemers in de privé significant hoger dan bij de andere gezinnen.

Ook nog m.b.t. de moeilijkheden die gezinnen vermelden, is er wel een verband met het tijdstip waarop ouders hun job uitoefenen. Bij de beroepsactieve gezinnen treden de meeste moeilijkheden op als beide partners of de alleenstaande onregelmatige werkuren en -dagen hebben; de minste problemen doen zich voor als er uitsluitend op regelmatige tijdstippen gewerkt wordt. De gezinnen waarvoor andere combinaties gelden - bijvoorbeeld een van de partners werkt op onregelmatige tijdstippen - situeren zich daar tussenin. De moeilijkheden van ouders met onregelmatige werktijden hebben vooral te maken met de opvang vóór 7 en na 18 uur, 's nachts en in het weekend. Maar ook op woensdagnamiddag, tijdens alle schoolvakanties en bij ziekte van een kind hebben dergelijke gezinnen meer opvangproblemen dan gemiddeld. Hierbij valt op te merken dat er een verband is tussen gezinsinkomen en problemen die men heeft met deze atypische opvang. Het zijn de gezinnen met de laagste netto gezinsinkomens, die, méér dan andere, moeilijkheden hebben met opvang vóór 7 uur, 's nachts en in het weekend. Inzake de problemen voor het vinden

van weekendopvang vonden we een significant verschil (Gent) naargelang men al of niet in een achtergestelde buurt woont.

Het hoger gebruik bij gezinnen die werken in de private sector versus andere combinaties van beroepsstatuten, wordt ook hier bevestigd. Gezinnen waar beide ouders of de alleenstaande werken in de privé hebben duidelijk meer problemen dan gemiddeld met het vinden van opvang vóór 7 uur en gedurende alle schoolvakanties.

DIVERSE ZOEKWEGEN

Opvangproblemen worden op verschillende manieren uitgeklaard. Het is niet enkel een kwestie van vraag en aanbod; ouders gebruiken ook andere strategieën om de behoefte aan opvang op te lossen of te vermijden. In gezinnen waarin de ouders uit werken gaan, neemt bijna één op twee van de mannen af en toe en bijna één op vijf regelmatig vrij omwille van opvangproblemen. In diezelfde gezinnen neemt meer dan één op drie van de vrouwen regelmatig vrij. Het aantal gezinnen waarin zich dit als noodoplossing aandient, is niet gering; in ruim acht op tien van de gezinnen neemt één of nemen beide partners beurtelings vrij.

Het zal geen verwondering wekken: voor een groot aantal gezinnen is het een hele klus om vakantie van de kinderen en arbeid van de ouders in de zomervakantie te combineren. Binnen de groep beroepsactieve ouders die tijdens de zomervakantie opvang nodig hebben, zegt ongeveer één op twee van de gezinnen nooit om beurt vakantie te nemen om opvangproblemen op te lossen. De andere helft doet dit in beperkte of in belangrijke mate wél; dit betekent dat in heel wat gezinnen gezamenlijk vakantie nemen gewoon niet mogelijk is. Waar er schoolgaande kinderen zijn, ongeacht het beroepsactief zijn van de ouders, stelt het probleem van gespreid vakantie nemen zich in bijna één gezin op drie.

***In heel wat gezinnen is
gezamenlijk vakantie
nemen gewoon niet
mogelijk.***

In hoeverre is de huidige professionele situatie van het gezin al een antwoord op bestaande of te voorziene opvangproblemen? In de Gentse steekproef werd bevraagd of en in welke mate de loopbaan van de ouders in het verleden gewijzigd werd omwille van opvangmotieven. Dat het aanpassen van de carrièreperspectieven veeleer een vrouwenzaak is, was ons al bekend. Amper 4% van de mannelijke gezinspartners paste zijn werksituatie aan, tegenover één op drie van de vrouwelijke. In ruim één gezin op vijf is de vrouw deeltijds gaan werken om problemen met opvang uit de weg te gaan. Bekijken we de situatie op gezinsniveau, merken we dat in ruim één op drie van alle gezinnen de loopbaan van hetzij de man, hetzij de vrouw, hetzij beiden aangepast is aan bestaande of te voorziene opvangbehoeften. Relatief gezien is er weinig verschil of het nu gaat om tweeverdienersgezinnen en beroepsactieve alleenstaanden dan wel om gezinnen met een niet werkende partner. Dit houdt in dat bij de niet-tweeverdieners het merendeel van de vrouwen definitief een stap teruggezet heeft uit de arbeidsmarkt, terwijl het bij de beroepsactieve vrouwen om gedeeltelijke of tijdelijke aanpassingen gaat: deeltijds werk, onbetaald verlof, loopbaanonderbreking...

BUITENSCHOOLSE OPVANG: GEEN ZAAK VAN WERKNEMERS ALLÉÉN

Buitenschoolse opvang is in de eerste plaats een probleem van ouders-werknemers. Dat blijkt uit onze onderzoeken. Toch mag dit niet veralgemeend worden; opvang heeft een ruimere functie dan enkel de combinatie gezin-arbeid. Dat zien we in het aandeel niet beroepsactieve gezinnen dat én opvang gebruikt én moeilijkheden m.b.t. opvang signaleert.

Kinderopvang is een dynamisch iets dat niet los kan gezien worden van maatschappelijke en socio-economische ontwikkelingen. De evoluties op vlak van arbeid en tewerkstelling spelen hier een belangrijke rol. De vraag van de economische sector voor meer flexibiliteit neemt de laatste jaren toe en er wordt verwacht dat de kinderopvang daar rekening mee houdt. Illustratief in dit verband is het verschil dat we vonden tussen tewerkstelling in de privé versus andere sectoren, waarbij zowel het gebruik als de niet ingeloste behoeften zich meer situeren bij werknemers in de private sector. Dit moet ons ertoe aanzetten om opvangproblemen niet enkel vanuit de aanbodzijde te bekijken (voorzieningen creëren), maar om ook via arbeidsregelingen de combinatie van arbeid met gezinsleven mogelijk te maken. In de maatschappelijke evoluties rond buitenschoolse opvang zijn de sociale partners van cruciaal belang. Zij liggen trouwens aan de basis van het ontstaan van de IBO's in Vlaanderen en de stroomversnelling die daarvan het gevolg was. Het is dan ook enigszins verwonderlijk dat zij in het uitvoeringsbesluit niet als deelnemer aan het lokale overleg genoemd worden en, zoals uit het recente HIVA-rapport blijkt, daar in praktijk ook nauwelijks aan deelnemen.

ZIJN OUDERS TEVREDEN?

De hier beschreven onderzoeken zijn behoeftepeilingen en geen doorlichtingen van de kwaliteit van bestaande voorzieningen. Toch bevatten de vragenlijsten een beoordelingsvraag m.b.t. de opvang in scholen, die een aanduiding geeft van de kwaliteitsbeoordeling door ouders. Als er een ruim en gevarieerd aanbod aan diverse opvangmogelijkheden voorhanden is, kan men spreken van een keuzemogelijkheid en van selectiecriteria voor een eventueel alternatief. Waar dit niet zo is, is het in de eerste plaats de beschikbaarheid van opvang op zich, die bepaalt of gezinnen er gebruik van maken. Het blijkt dat dit laatste element het meest beantwoordt aan de realiteit in de onderzochte steden. Naast grootouders, nemen scholen globaal gezien het grootste deel van de buitenschoolse opvang op zich. Vraagt men de ouders waarover zij inzake schoolopvang het meest tevreden zijn, zijn het niet de kwaliteitscriteria, maar de beschikbaarheid en de openingsuren die zij aangeven als bepalend voor hun keuze. Dat zij niettemin heel bezorgd zijn om de kwaliteit, blijkt uit het grote aantal schriftelijke reacties, spontane bemerkingen die met de vragenlijst meegestuurd werden. Veel van deze opmerkingen gaan over de kwaliteit van het aanbod; ouders betreuren de grote groepen en het gebrek aan aangepaste activiteiten.

Hiermee komt niet alleen een nood aan opvang tot uiting, maar ook een brok werkelijkheid dat kinderen op schooldagen tien tot twaalf uur op school doorbrengen in allesbehalve stimulerende omstandigheden. Zij worden bewaakt en daarmee is alles gezegd. Bij gebrek aan alternatieven is het vaak de enige oplossing, zowel voor

de ouders die een gezins- en beroepsleven combineren als voor de school die daar een oplossing voor moet bieden. De Vlaamse regelgeving bepaalt dat het de taak is van het lokale niveau om de bestaande behoeften in te vullen met kwalitatieve opvangmogelijkheden. Om dit te kunnen waarmaken, moeten daar de nodige personele en financiële middelen tegenover staan. De bestaande regelingen en budgetten geven hiervoor geen waarborgen.

AFSLUITENDE BEDENKINGEN

Zoals elk onderzoek, en zeker via een schriftelijke enquête, diende er een keuze gemaakt m.b.t. het aantal bevroegde en verwerkte variabelen. In overleg met de opdrachtgever is er voor gekozen om, naast het in kaart brengen van het feitelijk gebruik, in te gaan op het verband tussen opvang en beroepsactiviteit van de ouders. Dit verband is dusdanig dat onderzoek hiernaar voor de hand ligt en zich opdringt. Toch is het belangrijk dat een aantal minder zichtbare problemen van naderbij bekeken wordt: bijvoorbeeld de opvangbehoeften en -problemen van kinderen met speciale zorgbehoeften, die in het gewoon onderwijs en de gewone opvangvoorzieningen niet terecht kunnen.

Kinderen brengen vaak tien tot twaalf uur door op school in alles-behalve stimulerende omstandigheden. Deze kinderen hebben een lange werkdag...

Alhoewel de bevindingen uit de twee onderzoeken berusten op een vrij groot aantal gezinnen (4.638 in Gent en Mechelen samen), is het niet mogelijk besluiten te trekken voor Vlaanderen. De resultaten inzake gebruik en behoefte komen in Mechelen en in Gent sterk overeen, maar het is niet duidelijk of en in welke mate de stedelijke context meespeelt. Daarvoor zijn vergelijkbare onderzoeksgegevens nodig uit andere subregio's van Vlaanderen.

BIBLIOGRAFIE

- DE BOECK, R., VINTS, L., *Kinderopvang in Limburg*, Limburgse Raad voor Samenlevingsopbouw, Hasselt, 1990.
- DEVEN, F., LAMBRECHTS, E., MALFAIT, D., VAN DEN BERGH, B., VAN DONGEN, W., WYNS, M., *Kinderopvang in Vlaanderen: onderzoek en beleid*, CBGS-document, 1996,4.
- HEDEBOUW, G., RUELENS, L., *De rol van de grootouders in de kinderopvang: verkenning van toekomstige ontwikkelingen*, HIVA, 1999.
- Evaluatie van het lokale overleg rond de buitenschoolse opvang*, HIVA, 1999.
- STORMS, B., *Het Matteüseffect in de kinderopvang*, CSB-berichten, september 1995.
- VANHAEGENDOREN, M., VERREYDT, G., *Evaluatie buitenschoolse opvang in Limburg, deelonderzoek tewerkstelling*, Diepenbeek, 1996.